

власних, політичних цілей, для зовнішньополітичного тиску на ряд суверенних та незалежних держав ставить на кону дуже велику ціну – людське життя. Безсумнівно, що за порушення норм та основоположних принципів міжнародного права згодом буде покарано. Але, саме зараз, ми бачимо, що система міжнародного захисту прав людини в кризових ситуаціях та система забезпечення безпеки у світі має ряд недоліків та потребує нових шляхів вирішення.

Джерела:

1. Договір про нерозповсюдження ядерної зброї від 1 липня 1968 року
URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_098#Text

2. Меморандум про гарантії безпеки у зв'язку з приєднанням України до Договору про нерозповсюдження ядерної зброї URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/998_158#Text

Науковий керівник: Мануїлова Катерина Вікторівна к.ю.н., доцент, доцент кафедри міжнародного та європейського права Національного університету «Одеська юридична академія»

Самсонова Анастасія Євгенівна

здобувачка вищої освіти юридичного факультету

Львівського національного університету імені Івана Франка

МІЖНАРОДНІ КАРНІ ТРИБУНАЛИ

ЯК ЕФЕКТИВНИЙ МЕХАНІЗМ ЗАХИСТУ ПРАВ ЛЮДИНИ

Питання запровадження міжнародних кримінальних органів неодноразово порушувалось в міжнародно-правовій доктрині. Рушійною силою для прискорення цих процесів стало XX століття, яке відзначилось, в першу чергу, безпрецедентними за розмахом масовим ігноруванням і порушенням основоположних прав і свобод людини, вчиненими під час міжнародних та внутрішньодержавних конфліктів. Саме відсутність ефективних механізмів боротьби з такими посяганнями на національному

рівні стала причиною створення міжнародних кримінальних судів.

Варто підкреслити, що трибунал – це надзвичайний суд,. Він так чи інакше протиставлений регулярним судам загальної юрисдикції, нерідко (але не обов'язково) є військовим [1, с. 476].

Загалом, першим випадком застосування концепції Міжнародного трибуналу є Нюрнберзький процес. Тоді Друга світова війна, яка характеризувалася величезними масштабами злочинів й крайньою жорстокістю, вчиненими нацистами, завершилася правосуддям – першим в історії людства міжнародним судом, що відіграв особливу роль в утвердженні моральних основ між людьми й народами та становленні принципів сучасного міжнародного права.

Як відомо, з 26 червня по 8 серпня 1945 року в Лондоні було проведено конференцію представників Союзу Радянських Соціалістичних Республік, Сполучених Штатів Америки, Об'єднаного Королівства Великої Британії і Північної Ірландії, Тимчасового уряду Французької Республіки. Лондонська конференція змогла вирішити ряд складних політичних і правових проблем, пов'язаних з організацією нової форми інтернаціональної юстиції – створенням Міжнародного військового трибуналу. 8 серпня 1945 року на конференції було прийнято Угоду «Про судове переслідування і покарання головних військових злочинців європейських країн осі», додатком до якої став Статут Міжнародного військового трибуналу [2, с. 63-65].

Тобто, у дійсності, даний трибунал одержав своє існування завдяки тому, що держави-підписанти мали юрисдикцію щодо злочинів, вчинених особами, які в них обвинувачувались. Країни, які одержали перемогу судили агресора – сторону, що програла. Це був так званий принцип «юрисдикції переможців».

Наступним за хронологією створення був Токійський трибунал – Міжнародний військовий трибунал для Далекого Сходу. За своєю сутністю цей трибунал наслідував Нюрнберзький.

За участь у підготовці та розв'язанні агресивної війни, за здійснення масового знищення мирного населення в окупованих країнах і полонених та

інші злочини семи найбільшим злочинцям було винесено смертний вирок, 16 — довічне ув'язнення. Серед страчених були колишні прем'єр-міністр Японії, військовий міністр, представники вищого генералітету. Вирішення питань подальшого післявоєнного мирного врегулювання дедалі більше ускладнювалось суперництвом між США і СРСР [1, 477- 478].

Якщо порівнювати цей трибунал з Нюрнберзьким, то варто сказати, що юрисдикція останнього за територією обмежень не мала, на відміну від Токійського. Його юрисдикція обмежувалась лише територією Далекого Сходу. Токійський трибунал був заснований наказом головнокомандуючого союзних держав, який призначав суддів, головуєного, головного обвинувача і головного секретаря.

Отож, Нюрнберзький і Токійський трибунали стали першими діючими судами, яким вдалося, в результаті поєднання кримінально-процесуальних норм різних правових систем, утворити дієвий механізм притягнення до відповідальності індивідів за найнебезпечніші злочини проти миру та безпеки людства. Вони виступили базисом для формування фундаментальних принципів міжнародної кримінальної відповідальності та ідей міжнародної кримінальної юстиції.

Однак, на жаль, історія циклічна. І цих прецедентів виявилось недостатньо для того, щоб запобігти і застерегти людство від нових жахливих злодіянь світового масштабу. «Нюрнберг був орієнтиром. Але світ був не готовий до перетворення цього орієнтира в міцний інститут. Зрештою, світ чекав майже півстоліття після Нюрнберзького трибуналу і став знову свідком двох геноцидів – перший в колишній Югославії, а потім і в Руанді, перш ніж Радою Безпеки ООН були прийняті рішення про створення трибуналів по колишній Югославії та Руанді, таким чином знову єднаючи світ і міжнародне правосуддя» [3].

Конфлікт в колишній Югославії вважався одним з найбільш інформаційно висвітленим. Саме завдяки вагомій діяльності засобів масової інформації в донесенні світовій спільноті всіх жахів, було створено спочатку,

в якості тимчасових мір, міжнародний трибунал ad hoc. Одночасно, ці події проклали шлях для прийняття рішення про створення постійного міжнародного кримінального суду.

Незважаючи на досить затяжний процес розслідування і притягнення до відповідальності (Трибунал щодо колишньої Югославії тривав 25 років) даний трибунал досить вагомо показав свою ефективність. З моменту свого утворення трибунал пред'явив обвинувачення щодо 161 особи. Обвинувачення були висунуті лідерам боснійських сербів Р. Младичу та Р. Караджичу. Також обвинуваченим на судовому процесі у Гаазі був колишній президент Югославії С. Милошевич, який помер у в'язниці Трибуналу. Винесено вироків щодо 120 чоловік [1, 479].

Особливістю трибуналу щодо Руанди, є в першу чергу його територіальна юрисдикція: вона поширюється не лише на територію самої Руанди, а ще й територію сусідніх держав стосовно діянь, вчинених її громадянами. Цей трибунал, так само як і Спеціальний суд по Лівану, Спеціальний суд по Сьєрра-Леоне, Спеціальний трибунал по військовим злочинам у Камбоджі, став прикладом єдності світової спільноти у засудженні злочинів проти людства та прав людини.

Наразі, наскрізною залишається проблема створення спеціального міжнародного трибуналу щодо злочинів агресії проти України. Було висунуто багато пропозицій його створення, але вирішальну роль матимуть саме дипломатичні переговори, результати яких забезпечать визнання його повноважень і рішень на міжнародному рівні. Проаналізувавши діяльність попередніх трибуналів, можна підкреслити ключову проблему, яка б мала бути усунена в новоствореному трибуналі. Ця проблема – довготривалість процесу розслідування і притягнення до відповідальності. Дуже важливо, щоб цей суд був швидким та ефективним – він не може розтягнутися на десятки років. Роль України має бути в ньому пріоритетною, але, як вже зазначалося раніше, це надзвичайний суд. Тому злочини агресії мають вирішуватися не за національним законодавством, а за закріпленим міжнародними конвенціями і

статутом Міжнародного кримінального суду. Це важливо, передусім, з практичної точки зору. Адже, незважаючи на дійсну можливість притягати до відповідальності за злочини агресії судами загальної юрисдикції, у більшості російських і білоруських посадовців існують імунітети, які б стали перешкодою у внутрішньому судовому переслідуванні. Проте, в міжнародному суді таких обмежень нема, що ще раз підтверджує його перевагу і ефективність в боротьбі проти даних злочинів.

Отже, резюмуючи вищевикладене можна стверджувати, що створення і подальша діяльність міжнародних трибуналів мала важливе значення для становлення механізмів притягнення до міжнародної кримінальної відповідальності. Це спеціальний судовий інструмент для оцінки ситуації війни. В подальшому їхня діяльність стає прецедентом, і використовується в майбутній практиці. Трибунали дають надію на справедливу відплату за акти насильства й жорстокості й дозволяють активно протидіяти культурі безкарності.

Джерела:

1. Міжнародне публічне право: Навч. посіб. / За заг. ред. Теліпко В. Е. — К.: Центр учбової літератури, 2010. — 608 с.
2. Нюрнбергский процесс над главными немецкими военными преступниками : сб. материалов в 7 т. — Т. 1. — С. 63-65.
3. Ocampo L.M. Building a Future on Peace and Justice: The International Criminal Court / L.M. Ocampo // Zeitschrift fur Internationale Strafrechtsdogmatik ZIS., № 13. — 2007. — Р. 491-493.

Науковий керівник: Довгань Галина Віталіївна к.ю.н., доцент, доцент кафедри теорії та філософії права Львівський національний університет імені Івана Франка